

Kančios religija *ar stereotipų nelaisvė?*

Tomas VILUCKAS

Austrų dokumentininkų juostoje „Motina Teresė – tamsybių šventoji“ (*Mother Teresa – Saint Of Darkness*, 2011) pasakojama apie gyvenimo išbandymą, kai palaimintoji patiria gilią tikėjimo naktį. Psichiatrė Margot Schmitz teigia, jog katalikybė esanti kančios religija. Toks įspūdis gali susidaryti ne vienam paskubomis su katalikybe susiduriančiam žmogui. Ar šis požiūris pagrįstas? Kaip plėtojosi katalikiška kančios samprata? Kaip kančios klausimas atrodo teologiniu žvilgsniu?

Kankinystės perspektyva

Visų pirma vertėtų atkreipti dėmesį, kad teologinis ir sielovadinis požiūriai į kančią labai priklausė nuo socialinių bei kultūrinių aplinkybių. Krikščionybės aušroje kančia buvo suvokiama griežtai kankinystės kontekste. Krikščioniui išverti persekiojimus dėl Kristaus – tai malonė.

Juk pats Jėzus skelbė palaiminimą persekiojamiems dėl teisybės, dėl jo patiriantiems nemalonumus – „kai dėl mažesnę jus niekina ir persekioja bei meluodami visai šmeižia“ (*Mt 5, 11*). Pirmasis apaštalo Petro laiškas – tai padėtinimas krikščionims persekiojimų akivaizdoje. „Bet jeigu jums ir tektų kentėti už tiesą, – jūs palaiminti!“ (*1 Pt 3, 14*) – tokius savo Mokytojo žodžius kartoja Petras. Šiame laiške randame pirmųjų krikščionių mokymą apie kančią: „Mylimieji, nesistebėkite, kad degina jus ugnis, lyg jums būtų atsitikę kas nepaprasta, nes taip darosi jums išmėginti. Verčiau džiaukitės dalyvaudami Kristaus kentėjimuose, kad ir tada, kai jo šlovė apsieiks, galėtumėte džiūgauti ir linksmintis. Jei jus niekina dėl Jėzaus vardo, – jūs palaiminti, nes garbės ir Dievo Dvasia ilsisi ant jūsų. Tik tegul niekas iš jūsų nekenčia kaip žmogžudys, vagis, piktadarys ar įkyruolis. Bet jei nukenčia kaip krikščionis, tegul nesigėdija, o tegarbina šiuo vardu Dievą. <...> Todėl kurie kenčia pagal Dievo valią, tepaveda savo sielas ištikimajam Kūrėjui ir tedaro gera“ (*1 Pt 4, 12–16; 19*).

Persekiojimus Petras vertina kaip neišvengiamybę. Žmonėms iš esmės nepatinka ir įtartini atrodo tie, kurie vienaip ar kitaip išsiskiria, o krikščionys ir turi skirtis nuo eilinio žmogaus. Krikščionybė daro poveikį pasauliui – tai jos skiriamasis bruožas, dėl to problema yra dar aštresnė. Kitaip ta-

riant, krikščionis visuomenėje, kurioje gyvena, kirbina visų sąžines. Dauguma žmonių mielai išvengtų sąžinės priekaištų, vadinasi, konfliktas tarsi iš anksto užprogramuotas.

Petras ragina krikščionis: jei tenka kentėti dėl Kristaus, savo kančiomis tegul šlovina Kristaus ir krikščionio

vardą. Krikščionio gyvenime ir elgesyje turi matytis, kad jis nenusipelnė kentėjimų, o jo santykis su šiomis kančiomis turi parodyti žmonėms, ką reiškia būti krikščioniu. Todėl pirmiesiems krikščionims persekiojimas – tai kelias į šlovę per kryžių. Jie tikėjo, kad Jėzus Kristus neliks skolingas savo žmonėms – džiaugsmas ir karūna laukia tų, kurie bus jam ištikimi.

Nuo atgailos iki kančios neigimo

Nuslūgus persekiojimams, o krikščionybei tapus oficialia Romos imperijos religija, kančia tampa atgailavimo praktika. Neoplatonizmo įtaka teologijai, kilęs vienuolinis sąjūdis neigiamai vertina kūną, dėl sielos tobulinimo pasmerkdamas jį kančioms. Iki VIII a. Europos vienuolynai darė vis didesnę įtaką Šventosios Romos imperijos gyvenimui. Svarbi politinė ir kultūrinė vienuolynų bendruomenių padėtis sudarė prielaidas aukštinti vienuolio „idealą“.

Šiame kontekste griežtumas savo kūnui darėsi vis įprastesnis. Tikinčiojo gyvenimas buvo suvokiamas kaip sunki kova prieš nuodėmę, apimanti visko atsisakymą, medžiaginio gyvenimo niekinimą, fizinio malonumo vengimą. Gyvenimas kančioje tapo idealas. Kančias sukeldavo kūno marinimu, čaizymu, nuolatinu pasninku, kad būtų palengvintas kelias į Dievo malonę. Šis dualizmas tarp kūno ir sielos ilgam įsitvirtino krikščioniškajame dvasingume, o savo apogėjų pasiekė Viduramžiais.

Visiškai suprantama, jog kentėjimas tapo krikščioniškojo gyvenimo pavyzdžiu. Tam didžiulį postūmį suteikė Viduramžių mistika – šv. Pranciškaus Asyžiečio ir šv. Kotrynos Sienietės stigmos, šv. Brigitos Švedės kankinamo Jėzaus vizijos, Tomo Kempiečio „Kristaus

sekimas“ (*De Imitatione Christi*). Krucifiksas – Nukryžiuotasis, kurį kontempliuodavo maldoje vienuolis, atsirado tik IX a. ir yra akivaizdus šios epochos simbolis. Krucifiksas atspindėjo Vakarų krikščionybės skirtingumą nuo Rytų krikščionybės. Kaip pastebi Antanas Maceina, „Rytų Bažnyčioje religinio pergyvenimo ir garbinimo centras yra ne tiek kenčiantysis, kiek triumfuojantysis Kristus (*Christos Pantokrator*). Kryžius čia yra pergyvenamas kaip Išganytojo sostas, nuo kurio, pasak šv. Jono Auksaburnio, šviečia Viešpaties galybė ir didybė“. Vakaruose labiau įsigali kenčiančiojo, o Rytuose – šlovingojo Kristaus vaizdinys.

Reformacija atsisakė krucifikso, o jėzuitai bei kontreformacija XVI a. jį nepaprastai išaukštino kaip vieną ryškiausių katalikiškosios tapatybės atributų. Prancūzijos revoliucija, prasidėjęs Apšvietos amžius, Bažnyčios išstūmimas iš viešojo gyvenimo tapo pretekstu kančią dar labiau romantizuoti. Šį romantizavimą atspindi jau minėtojo A. Maceinos žodžiai: „Kančios troškimas ir džiaugsmas kęsti yra vienas iš būdingiausių šventos asmenybės ženklų... Prisiimta ir Dievuje iškesta kančia yra kelias į žmogaus sudievinimą.“

XX amžiuje, Vakarų visuomenei vis labiau materialėjant, plinta ir kita tendencija – kančios nepaisymas. Visuomenėje įsitvirtina ir iškeliama technologijų galia, materialinis pasisekimas. Krikščionybėje vis labiau linkstama atspindėti panašias tendencijas – ypač akcentuojamas patyrimas ir emocijos, užsisklendžiama į efemeriską dvasingumą, skelbiama „sveikatos ir gerovės evangelija“, pagal kurią tikėti reiškia gauti tai, ko reikia ir ko nori. Kitaip tariant, vienas kraštutinumas paskatina kitą.

Kančios stereotipai

Žalingi kančios aukštinimo padariniai – ne tik jos neigimas, bet ir stereotipai, iškreipiantys esminius krikščioniškojo gyvenimo, katalikiškumo principus. Apžvelkime dažniausiai paplitusius.

Dievas siunčia, dovanoja kančią, ji reikalinga Dievui. Tačiau Dievas negali būti kančios šaltinis. Kančia kykla, kai mums kažko (gėrio) trūksta ir mes tai suvokiame. Kančia yra sąmoningai išgyvenamas skausmas. „Kančia yra ne kas kita, kaip sąmoningas laisvos žmogiškosios būtybės

savosios baigtinybės išgyvenimas“, – teigia mąstytojas Juozas Girnius. Dievas, būdamas visiškas Gėris, nekildina savo priešingybės – skausmo. Tuo labiau nesidžiaugia žmonių kančiomis, nelaimėmis ir nepritekiais, kurie yra blogis.

Mus išgelbėjo Kristaus kančia. Teologiškai žvelgiant, žmogų gelbsti kiekvienas Dievo veiksmas jo atžvilgiu. Žmogaus išgelbėjimo pagrindas – Dievo meilė. Ne veltui žymusis anglų rašytojas Oscaras Wilde’as yra pasakęs: „Dabar man atrodo, kad vienintelė meilė, tegul ir menkiausias jos trupinėlis, tegali pateisinti šią bekraštę, tyvuliuojančią pasaulyje skausmo jūrą.“ Jėzus pasirinko kančią ir mirtį,

Žmogų gelbėja ne pati Kristaus kančia, bet jo meilė, kuri pasiekia ten, kur viešpatauja nuodėmės dėsniai.

nes tai – egzistencinė riba, kuri trukdo žmogui neiškreiptai matyti save, pasaulį ir Dievą. Kančia irgi tampa ta „vieta“, kurios nepakenčia Dievas – Meilė. Žmogų gelbėja ne pati Kristaus kančia (jis galėjo mus išganyti ir kitaip), bet jo meilė, kuri pasiekia ten, kur žmogus jaučiasi vienišas, apleistas ar sužeistas, kitaip tariant, ten, kur viešpatauja nuodėmės dėsniai.

Kančia yra šventumo požymis. Toks įsivaizdavimas griaua pačią šventumo sampratą. Kančia, trūkumai ir vargas, kaip ir mirtis, yra sudėtinės gyvenimo dalys. Neįmanoma jų atskirti nuo gyvenimo – tai reikštų panaikinti jo daugiasluoksniškumą. Šventumas – tai ne kentėti, bet sutikti priimti Dievo planą savo gyvenime. Pravartu prisiminti didžiojo Austrijos žydo psichoterapeuto Viktoro Franklio mintį: „Žmogus, kuriam jo konkretus likimas skiria kančią, privalo žiūrėti į ją kaip į užduotį – visiškai unikalią užduotį. Net kentėdamas žmogus turi įsisąmoninti esąs vienintelis ir nepakartojamas visatoje – su savo skaudžiu likimu. Niekas negali jo pakeisti, niekas už jį neatkentės jo kančios. Kaip jis, šio likimo palytėtas, neša savo naštą – štai kur dabar slypi vienintelė nepakartojamos pasiekos galimybė.“ Tad svarbu kančią priimti kaip iššūkį ir galimybę augti asmenybei, o ne su patosu liaupsinti kentėjimus.

Juk kenčiant galima pasidaryti pagiežingam, netgi tapti mazochistu – kankinančiu save problemomis, nesimant jų spręsti, prisidengiant nebūtu kančios sakralumu, galima savo pasyvumu menkinti kančios iššūkį. „Tik kenčiantys žmonės gali versti kentėti kitus“, – sako bestselerių autorius ir lyderystės mokytojas Robinas Sharma.

Krikščionis yra pašauktas visomis išgalėmis mažinti pasaulyje kančią ir skausmą, o susidūrus su jos neišvengiamybe priimti ją kaip neatsiejamą krikščioniškojo gyvenimo dalį. Dievo malonė teikia jėgų, kad kančios akivaizdoje išliktume orūs, tvirti ir narsūs, garbingi ir nesavanaudiški, kad skaudi padėtis ir sunki dalia padėtų įgyvendinti šias vertybes.